

Avis diskusjonen omkring inflasjonen nådde uanede høyder i 1970 og 1980-årene, men det kom aldri frem at den var inspirert av krefter utenfor Norge og at den var et ledd i den felles politikk Norge og mange land hadde forpliktet seg til helt fra den gang vi mottok Marchall hjelpen.

Inflasjonsperioden innledes

Det var Arbeiderpartiet og fagbevegelsen, som startet opp inflasjonsperioden i begynnelsen av 1970-årene.. Formannen i Norsk Jern og metallarbeiderforbund, Tor Aspengren krevde og fikk 71 prosent lønnstillegg for de tre årene 1973 – 1974 og 1975. Andre forbund fulgte etter. Det var ikke realøkonomisk grunnlag for slike lønntillegg. Produksjonsøkningen for denne periode er anslått til 16 prosent.

På samme tid sørget statsminister Gunnar Bratteli, inspirert av utenlandske krefter, for at omsetningavgiften på 12 prosent ble endret til mer omfattende merverdiavgiften som var på 20 prosent. Dette skjedde i alle OECD- landene nesten samtidig.

I tillegg til dette kom arbeidsgiveravgiften på 17 prosent av lønnsutbetalingen. Den skulle innføres trinnvis over 10 år, men av en eller annen grunn ble innføringen trappet opp til full høyde før det var gått 5 år.

I 1973 ble Per Kleppe finansminister. Han støttet inflasjonen ved å gi de lønnstagerne en reallønnsøkning på 3 prosent, senere på 2,5 prosent under lønnsforhandlingene. Den pengerikelighet som oppsto i Per Kleppes periode frem til 1979, førte til noe som kaltes lønnsglidning. Lønningen steg utover det som var avtalt i fellesskap av LO og Arbeidsgiverforeningen. Arbeidsgiverforeningen utga en brosjyre hvor foreningen fraskrev seg ansvaret for denne del av lønnsstigningen.

Pengemengden steg også fordi oljeutbyggingen tok til på denne tid oppimot 30 000 personer som var engasjert i Norge .fikk sin lønn fra utlandet,

Pengemengden, Publikums Likviditet, M2, økte fra 42 467 000 kroner i 1969 til 66 282 000 kroner i 1973.

Overgang fra sosialisme til liberalisme

Pengerikeligheten endret politikken. Vi gikk inn i en periode hvor det var mer å tjene på aksjespekulasjon og pengehåndtering enn på vareproduksjon.

SV fikk 16 representanter på Stortinget i 1972. Partiet ble en pådriver for den unormalt høye lønnsutviklingen som underbygget prisstigningen. Begge våre såkalte sosialdemokratiske partier kom derved til å bli støttespillere for pengekapitalistene, de internasjonale bankene som profitterte på å øke pengemengden.

41. TILRETTELEGGING FOR BILLIGSALG AV NÆRINGSLIVET

Av det foregående vil vi forstå at pengeinflasjonen, som kommer til uttrykk ved at prisene stiger spiller en avgjørende rolle for gjennomføringen av den politikk som er ført de siste 50 – 60 årene. Pengeinflasjonen er uttrykk for en kamp mellom industri-kapitalistene, de som produserer varene og som har skapt vår velstand og på den andre siden pengekapitalistene som er på fremgang og som etter hvert vil overta kontrollen over vår økonomi dersom vi ikke endrer politikken.

Pengekapitalistenes fremgang skyldes for en stor del renten. Renten er et subsidiering av pengekapitalistene. I Norge er renteutgifter fradragsberettiget i inntektsbeskatningen. Det gjelder også når renteutgiftene skyldes private forbrukslån.

Da inflasjonen satte inn i 1970- årene steg rentene i takt med inflasjonen. Det hadde "naturlige" årsaker. Renten skulle dekke verditapet som skyldtes kronens avtagende kjøpekraft i tillegg til at den skulle gi en positiv realrente. Bare realrenten er en utgift, mens inflasjonsdelen av renten er et avdrag på gjelden. Realverdien av lånet avtar med samme beløp som inflasjonsdelen av renten. Avdrag på gjeld er ingen utgift og skal som kjent ikke trekkes fra i inntektbeskatningen.. I den norske pengehusholdning er inflasjonsdelen av renten blitt trukket fra i inntekt-beskatningen. Det er derfor særdeles lønnsomt å låne penger i en inflasjonsperiode når hele den nominelle renten kan trekkes fra i inntektsbeskatningen.

Slik skattereglene er lagt opp av myndigheten vil inflasjonen delvis være- selv-drivende. Etterspørselen etter penger vil være så høy at inflasjonen vil opprettholde seg selv.

I en artikkel i Sosialøkonomen nr. 1, 1982 skriver Arne Jon Isachsen og Jan Tore Klovland om mulighetene for å bekjempe inflasjonen.

*"Mens rentetak kan redusere verdien av realaktiva, vil endring i skattereglene som gjør at bare realrenten beskattes, heve avkastningen ved sparing i finanskapital. Om det lot seg gjøre bare å la renteutgift/inntekt utover prisstigning bli gjenstand for beskatning, ville dette overflødiggjøre innføring av rentetak. I praksis vil et slikt opplegg bety at skattevirkningen ved å få eller gi kreditt, ble uavhengig av inflasjonen. Ettersom skattereglene ved renteutgifter/inntekter synes å være utformet under en stilltiende forutsetning om stabilt prisnivå, skulle en endring av reglene i retning av at bare realrenten kom til beskatning, være mer i tråd med lovens intensjoner enn hva forholdet er i dag."*⁵

Tabellen nedenfor er satt sammen av tall fra Statistisk Sentralbyrå. Den viser utviklingen av vår pengeholdning i årene 1968 til 1987

Ser vi på konsumprisindeksen, er den i året 1969, 44,8. I 1977 er den blitt 88,2, det dobbelte. Det betyr at kronen har mistet halvparten av sin kjøpekraft på disse 8 årene. Går vi frem enda 8 år, til 1985 er konsumprisindeksen 170,3. Kronen har nå en kjøpekraft som er 25 prosent av hva den var i 1969.

Da vi gikk inn i 1992 var konsumprisindeksen 244,7 og kronens kjøpekraft var sunket til 18,3 prosent av hva den var i 1969. For å si det på en annen måte, kronen hadde mistet 81,7 prosent av sin kjøpekraft, eller verdi.

Konsumvarer som kunne kjøpes for 100 kroner i 1969 måtte i 1992 betales med 546 kroner.

År	Publ. Likviditet i 1000 kr.	Årlig økning i PL, i 1000 kr	Konsum prisindeks	Årlig% prisstigning
1968	38 419	4 734	43,4	
1969	42 467	4 048	44,8	3,2
1970	47 267	4 800	49,6	10,7
1971	52 717	5 450	59,6	6,0
1972	58 847	6 130	50,4	9,1
1973	66 282	7 435	60,7	7,6
1974	72 587	7 786	66,3	9,8
1975	83 272	11 740	74,1	11,0
1976	98 662	14 335	80,9	9,1
1977	100 341	14 799	88,2	9,5
1978	118 935	13 590	95,4	8,1
1979	137 000	18 064	100,0	4,8
1980	171 043	12 000	110,9	10,5
1981	190 449	14 000	126,0	13,6
1982	210 833	11 000	140,3	11,30
1983	230 676	9 000	152,1	8,4
1984	276 612	46 500	161,6	6,2
1985	317 941	41 729	170,3	5,3
1986	347 353	33 914	183,1	7,6
1987	397 768	29 368	199,1	8,7

Inflasjonen ble opprettholdt ved at de organiserte lønnsstagerne krevde og fikk urealistisk høye lønninger som det ikke var realøkonomisk dekning for. Også de uorganiserte fikk vanligvis det samme lønnstillegget. Dette ga en prisstigning som ganske snart "spiste opp" lønnstillegget.

I noen lønnsoppgjør ble det gitt generelle lønnstillegg, det vil si lønnstillegg som alle lønnstagere fikk og som ikke var begrunnet i noe bestemt forhold. Slike lønnstillegg styrket inflasjonen uten å ha noen fordelingseffekt mellom de interesserte parter.

Næringslivet, den tapende part

Inflasjonen har tappet næringslivet for drøye 7 prosent av den bevegelige kapital hvert år i 20 år fra 1970 – 1990, i følge beregningene i foregående kapitittel.

Omkostningene til kapitalbetjening ble bedriftenes tredje største omkostning etter varekjøp og lønninger. Mot slutten av 1980-tallet, da både renter og prisstigning var på sitt høyeste gikk summen av renter og verdiforringelsen av omløpsmidlene opp i 60 prosent av lønnsutbetalingene for den norske gjennomsnittsbedrift.

De børsnoterte selskapene, nasjonale så vel som internasjonale, tok inn ny kapital fra børsen når fallet i pengenes kjøpekraft måtte erstattes. Nye eiere innbetalte det inflasjonen hadde tatt. Statsaksjeselskapene fikk ny aksjekapital fra staten i jevne tidsintervaller.

Inflasjonspolitikken var rettet selektivt mot de små og mellomstore bedriftene, SMB'ene, de som ikke kunne gå på børsen og hente ny kapital, i alt omkring 160 000 bedrifter. Innenfor denne gruppe finner vi det ikke børsnoterte aksjeselskapet, familieaksjeselskapet, det personlig eide selskap og den voks- ende underskog av nye bedrifter som oppstår på grunnlag av ny teknologi.

Disse selskap beskjeftiger ca. 90 prosent av alle norske arbeidstakere. Mange bedrifter ble lagt ned, noen ble kjøpt opp, andre skaffet seg adgang til børsen. Mange overlevde fordi kapitalbehovet var lavt, eller de fikk forskudd fra kundene for hvert oppdrag.

9 prosent avgift på investeringer

Investeringsavgiften gjaldt all investering bedrifter foretok seg for å rasjonalisere og effektivisere driften. Den fordyret innkjøp av maskiner, verktøy og produksjonsutstyr. Investeringsavgiften på 9 prosent av det investerte beløp ble betraktet som en hemsko for utviklingen, en forhåndsbeskatning av en forventet gevinst på investeringen.

Investeringsavgiften kom en gang i 1970-årene. Den ble opphevet 1. oktober 2002.

Forbud mot oppskrivning av anleggsverdier

Ifølge regnskapsloven som var gyldig fra og med 1977 var det ikke lov å skrive opp anleggsverdiene i takt med prisstigningen. Som følge av dette ville den

bokførte verdi av våre bedrifter alltid ligge lavt. Vi regner med at den bokførte verdi vil påvirke kreditten og en eventuell salgspris dersom bedriften skal selges de fleste kjenner til blir de private eiendomsverdiene, hus og hytter regelmessig skrevet opp. Oppskrivningen som er skattefrie gjør at verdiansettelsen av eneboliger, hytter og annen privat eiendom til en viss grad følger prisstigningen.

Det ville være naturlig, egentlig en selvfølge, at også næringslivet fikk skrive opp sine anleggsverdier i takt med inflasjonen. Da ville våre bedriftsregnskap vise hvilke verdier som var skutt inn i bedriftene. Den nye regnskapsloven som kom i 1976 tillater ikke slik oppskrivning. Den krever at en oppskrivning av ett anleggsmiddel skal følges av en tilsvarende nedskrivning av et annet anleggsmiddel. Det betyr i praksis at en bedrifts bokholderimessige formuestilling vil avta i takt med kronens avtagende kjøpekraft.

Vi antar at regnskapsloven av 1976 er vedtatt for å holde regnskapstallene nede slik at våre bedrifters kapitalsituasjon blir undervurdert med tanke på billige oppkjøp. Jeg ser dette som en nedvurdering av våre bedrifters verdi med tanke på billig salg.

Forbudet mot oppskrivning gjelder fortsatt i år 2005.07.23

Likviditetslån til utvalgte bedrifter

Det store fallet i pengenes kjøpekraft skapte vanskeligheter for mange bedrifter. Det ble åpnet adgang for å søke om likviditetslån for å komme gjennom den vanskelige perioden. Det ble også gitt lån til lagerhold. Lån skulle bare gis når det var varslet om permitteringer og innskrenkninger og når lån *"ville bidra effektivt til å opprettholde arbeidsplassene"*. Lånene var rente og avdragsfrie i fem år, deretter var det lav rente og tilbakebetaling over tre år. Det ble lånt ut 690 millioner kroner. Halvparten ble avskrevet som tap. 6 Likviditetsstøtten var selektiv,. Den gikk til utvalgte bedrifter. De tre kjernebedrifter jeg skal behandle senere, Livbåtfabrikken Harding, Dumperfabrikken Moxy og Tandbergs Radiofabrikk fikk ingen likviditetslån.

Konkursras

I "normale" tider har vi hatt 500 – 600 konkurser i året. Mot slutten av 1970-årene steg tallet. De årlige konkurstall for industribedrifter var:

År	Antall	År	Antall
1981	810	1991	4262
1982	955	1992	5456
1983	1236	1993	5250
1984	1304	1994	3600
1985	1340	1995	3500
1986	1426	1996	3450
1987	2076	1997	3300
1988	3891	1998	3300
1989	4536	1999	3250
1990	3874	2000	3600

Endrede regler gjør at tallene fra 1994 ikke er sammenliknbare med tidligere tall i denne tabell.

De største norske bedriftene som er solgt til utlandet:

- * Transocean, 9,8 milliarder kroner, (USA).
- * Freia, 8,8 milliarder kroner, (USA).
- * Fokus Bank 5,8 milliarder kroner, (Danmark).
- * Ulstein, 3,9 milliarder kroner, (UK).
- * Tiedemands Tobaksfabrik, 2 milliarder kroner, (Danmark)
- * Sæviks Supply, 2 milliarder kroner, (USA). 4)
- * Hydro Seafood, 3,2 milliarder kroner, (Nederland)
- * Kreditkassen, (Finland)
- * Dyno, (England)
- * Telenor

* Fokus Bank

Den 22. juni 2001. ble 18,2 prosent av Statoil, introdusert på aksjebørsen. Norge har fått inn 26 milliarder kroner. De 18 største kjøpere er amerikanske banker og finansieringsselskaper. Statoil er Norges mest lønnsomme selskap. Nettoresultatet første halvår 2001 er på 10,6 milliarder kroner. 6

Statoilaksjene er betalt med "papirpenger". Ingen metallverdi garanterer pengenes fremtidige kjøpekraft. De politikere som har besluttet salget må vite at så vel dollaren, som de vestlige valutaer har mistet mer enn 90 prosent av sin kjøpekraft i løpet av de siste 50 årene.

Norske industribedrifter som er gått tapt

- * Kosmoskonsernet i Sandefjord, 6 500 ansatte.
- * Akers Mekaniske Verksted A/S, Oslo, skipsbyggeri, en av landets største bedrifter, avviklet.
- * Tandberg Radiofabrikk A/S med 3200 ansatte, konkurs.
- * Elektronikkbedriften Statronic A/S i Kilsund, nedlagt i 1975 etter at eieren og grunderen Jan Staubo hadde gjort en stor innsats for å redde bedriften. Statronic var bygget opp etter Stortingets industripolitiske retningslinjer. Staubo tok sikte på å skape en mønsterbedrift i et utkantstrøk hvor behovet for arbeidsplasser var stort.
- * Kongsberg Våpenfabrikk A/S, vårt industrielle flaggskip, ble avviklet på slutten av 1980-tallet. Inflasjonsskatten gikk for årene 1976 til 1986 opp i 1 700 millioner kroner. Gjennomsnittlig 170 millioner kroner hvert år. Verditapet ble erstattet ved at staten skjøt til ny aksjekapital. og ved at KV satte seg i stadig større gjeld. De regnskapsmessige tap i 10-årsperioden utgjorde til sammen 280 millioner kroner,
- * Tønsberg Presstøperi A/S drev med presstøping av aluminium, sink og magnesium. Den ble kjøpt opp av Kongsberg Våpenfabrikk. Etter KV konkursen ble Tønsberg Presstøperi kjøpt av Druck-Gusswerk Mössner i Tyskland. Etter en periode med underskudd i Norge ble bedriften, som da het Mössner Magnesium, nedlagt og maskinene overført til Tyskland.
- * Moxy A/S i Elnesvågen i Fræna kommune, overført til engelske eiere.
- * Stavanger Staal A/S på Jørpeland 1 100 ansatte, nedlagt.
- * Viking Askim Gummivarefabrikk A/S, som produserte gummifottøy på Askim og på Otta i Gudbrandsdalen, nedlagt. Produksjonen overført til Indonesia.
- * Skaland Grafittverk i Troms ble etter en brann solgt av sine amerikanske eiere til konkurrenten Graphitwerk Kopfmuhl i Tyskland. Et norsk selskap hadde bud inne til samme prissom det tyske, men industriminister

Finn Kristensen foretrakk det tyske tilbud. Skaland Grafittverk leverer nå billig halvfabrikata til videreforedling i det tyske moderselskap.

- * Viking Gummivarefabrikk, Stavanger, nedlagt av svenske eiere i 1989, 60 arbeidsplasser tapt.
  - * Viking Dekk A/S, Askim ble i 1983 kjøpt opp av det svenske Gislaved som igjen tilhører det svenske KF, Kooperativt Førbundet. Halvparten av aksjene ble solgt til Continental i Tyskland. Det norske selskap som gikk med overskudd er nedlagt fordi en overføring av produksjonen til utlandet vil øke overskuddet. Verktøy og maskiner er senere solgt til Jiton Tyre Co I industribyen Changchun i China, 700 arbeidsplasser tapt i Askim, 700 nye arbeidsplasser opprettet i China.
  - * Anker Sønnak A/S Oslo, som produserte bilbatterier, nedlagt 1990, 130 ansatte.
  - * 1987 ble Elektrisk Bureau A/S kjøpt opp av det svensk-sveitsiske ABB, (ASEA + Brown Boveri) ABB lovt 5000 nye arbeidsplasser. NEBB, Norsk Elektrisk & Brown Bowery og Elektrisk Bureaus avdeling på Hasle ble slaktet. Det ga penger til ABB. I stedet for å skaffe 5 000 nye arbeidsplasser er det gått tapt 5 500.
  - * Svedor A/S i Lunde, 300 ansatte, nedlagt av sine svenske eiere. I 1992 anbefalte styret i sjokoladefabrikkene Freia Marabou at det amerikanske Phillip Morris konsernet skulle få kjøpe aksjene. Konesjonsbetingelsene er ikke overholdt. Selskapet er strippet for kapital og virksomheten trappet ned.
  - * Varta Batterifabrikk A/S, Halden, ble nedlagt i 1990, 110 arbeidsplasser tapt.
  - * Sverre Munck A/S i Bergen kom i vanskeligheter i 1971 -72. Det statlige Industrifondet tapte 40 millioner kroner da deler av bedriften ble solgt til det amerikanske ACECO som eides av nordmannen Jan Henrik Hansen. Han har tidligere vært ansatt hos Sverre Munck. Salget bidro til at støperibedriften Hamjern gikk konkurs. LO-mannen Tor Aspengren var formann i styret for Industrifondet da beslutningen om salg ble tatt.
  - * Elektronikkbedriften Autronica A/S i Trondheim, solgt til engelske eiere i 1994.
  - * Mustads Margarinfabrikk på Lilleaker nedlagt, 40 oppsagt, utstyr selges til høyestbydende utenfor Skandinavia.
  - * Rena Karton A/S, en nøkkelbedrift i det lille samfunnet på Rena, går konkurs. Eierne taper aksjekapitalen. Staten griper inn og nye eiere overtar, men de må gi tapt.
  - * Grorud Jernvarefabrikk A/S selges til svenske interesser.
  - * Larvik støperi A/S, som laget deler til Mercedes, BMW, Volvo og Saab, konkurs etter streik, 200 ansatte mistet jobben.
- Wichmann Motorfabrikk, konkurs 1979, 500 ansatte. Et til skudd på 15

millioner kroner sies å kunne ha reddet bedriften.

De bedrifter jeg har trukket fram er etablert for lang tid tilbake. De har vært ledd i den norske industriutbyggingen før og etter 2.verdenskrig. De har dannet grunnlaget for vår velstandsutvikling. Et stort antall fremsynte gründere og investorer har gjort en betydelig innsats gjennom mange år for skape disse bedrifter. De har vist sin levedyktighet og styrke gjennom nedgangstider og under skiftende konjunkturer. Ikke alle selskap ville ha gjennomlevd 20-års perioden. Endringer skjer uavbrutt, Men når de foran nevnte bedrifter ble borte, var hovedårsaken at kronen mistet 81 prosent av sin kjøpekraft og at tapet for en stor del var erstattet med lånte penger, og at kapitalomkostningene ble for store til at de kunne bæres.

Uttak av egenkapital

Før 1992 var det vanskelig og kostbart å trekke kapital ut av en bedrift. Aksjeutbytte var begrenset til 6 prosent av aksjekapitalen. Utbyttet ble beskattet både på bedriftens og på aksjonærens hånd. Aksjonærene hadde lov til å ta ut disposisjonsfondet, men da måtte aksjonæren betale 27 prosent skatt av uttaket. De beløp som var satt av til disposisjonsfond. var allerede beskattet med 52 prosent inntektskatt. Reservefondet hvor 10 prosent av bedriftens overskudd ble overført hvert år skulle fungere som en kapitalreserve. I disse regler lå det syn at en bedrift var skapt i fellesskap av eieren, de ansatte og av tilretteleggelsen fra samfunnets side: Lovverk, rettshåndhevelse, offentlige transport-anlegg, veier jernbane og kaier, og ikke minst markedet som i høy grad hviler på vårt fellesskap. En bedrift, et foretak, bør på ingen måte betraktes som aksjonærenes eiendom.

Ut fra dette syn vil det være urimelig å la aksjonærene overføre til seg og sin familie det akkumulerte overskudd fra, for eksempel 500 ansattes arbeide gjennom mange år. Det er ganske ufortjent å etablere en ny økonomisk overklasse av pengekapitalister basert på disse overføringer. Men samtidig forstår vi at dette er et ledd i den privatiseringen av våre felleseiendomer som gjennomføres på alle områder.

Kapitaltappingen gjennom inflasjon ble trappet ned tidlig i 1990-årene. Grunnen til nedtrappingen var uten tvil den enorme arbeidsledighet som oppsto i OECD området. Den gikk opp i 35 millioner personer. Igjen var det mulig for bedriftene å dekke sitt kapitalbehov ved å akkumulere overskuddet og derved gjenvinne sin økonomiske uavhengighet og styrke.

Ny kapitalinndragning

Skattereformen som kom i 1992 overtok imidlertid den funksjon inflasjonen tidligere hadde hatt. Den virket som en oppfordring til eierne å tappe bedriftene